КЛИМ ПОЛІЩУК

„АНГЕЛЬСЬКИЙ ЛИСТ“

ОПОВІДАННЯ

Львів - Київ, 1923.
В-во „Русалка“.
Літер. Бібл. Вип. 19

UNIVERSITY OF
ILLINOIS LIBRARY
AT URBANA-CHAMPAIGN
BOOKSTACKS

891.79
P759
Oa1925

„Ангельський лист".

I.

Як закута льодами бурхлива ріка, мовчазно і тихо стояло у борах велике село Личаківка. Стало таким тоді, як в останнє поламалися коси в сірій мряці осінних днів і, як зразу-ж за селом, ліг новий кордон. Спочатку, коли якісь чужі люди ставили кордонні стовпи, ніхто майже не звертав на те ніякої уваги і, навіть, сміялися собі:

— От, так штука! Значиться, тепер Юдків млин за кордоном буде?.. Ха-ха-ха!..

І дивилися на захід у бік сусіднього села, де невиразною плямою виднівся червоний дах, найкращого на цілу округу, жидівського парового млина і, мовчки, знизували плечима.

Однак, уже з першими снігами, коли тільки лягла санна дорога, зрозуміли, що кордон, таки справді кордон і ті, що

LIBRARY
UNIVERSITY OF ILLINOIS
AT URBANA-CHAMPAIGN

робили його, робили не для жарту. Несподівано, як із землі, вийшла і стала варта: з одного боку в чорних волохатих шапках із червоними зірками, а з другого — в рогатих кашкетиках із якоюсь пташкою над козирком...

Старий Трохим Гаврищук, як статешний господар, перший задумав поїхати до млина корець жита змолоти. Але, коли тільки виїхав за село, як його враз зупинили ті, що в шапках:

— Куда едеш, старік? — спиталися.

— Хіба-ж ви самі не бачите? — пробував він засміятися, показуючи батогом на мішок із житом. — До млина...

— Что-ж ти здесь мельніци не нашол, что за ґраніцу едеш?! — сказали суворо й декілько разів потягли його нагаєм по плечах.

Вертався сам не свій. Гнав коні, наче втікав від чогось.

— Що там такого сталося? — цікаво допитувалися сусіди, бачучи, як він женеться.

— Та там і справді кордон! — дивно зміненим голосом відповідав він, не дивлячись ні на кого.

— Кордон?!.. — дивувалися і аж об поли руками билися.

— Еге ж, кордон!.. Кордон!.. — приказував він і сам також дивувався з того, що каже таке чудне слово.

І те слово важким закляттям пролунало в вухах кождого Личаківця і з того дня вже ніхто не хотів — ні надіятися, ні вірити. Де хто, стративши чуття надії, вдавався до самогонки, а инші, що зберегли в собі крихотку якоїсь віри, заховалися по хатах і, слухаючи шуму сніговиць, складали казки про недавно минуле і тим присипляли болючу чуйність серця, яке ніяк не хотіло миритися з безглуздою суворістю сучасного.

Що не день — нові клопоти в селі: як не реквізіція, то „продподаток", а коли ні одне і ні друге, то щось третє і так без кінця і краю. Не змагалися вже й не пручалися, як то колись було, а все старалися робити так, аби лише спокою не відігнати від себе..

Якось хтось такий не витримав і подався „на той бік". На другий день вернувся назад і розказував:

— Там куди краще, ніж тут!..

Може б і не повірили йому, як-би не той мішок солі, що він приніс із собою. Нюхали ту сіль і на язик пробували її. Сіль була сама справжня, а через те й говорили:

— Видно й справді там краще, коли сіль мають...

А через день, чи два, прийшов якийсь чоловік з „того боку" і, плачучи, скаржився:

— Там таке життя!.. Таке життя!.. Як-би то ви знали, так і солі тієї не хотіли-б!..

Слухали і не знали — де кінчається брехня, а де починається правда.

— Ех, як-би то так не той кордон!.. — зітхнув старий Трохим і всі зрозуміли, що це є для них єдина правда після того, як чужі люди зробили тут свій кордон...

2.

...Різдво пройшло сумно, а Водохрещі з тугою. Саме в той час, як збіралися йти на Йордан, приїхала в село якась Комісія і сказала, що буде з церкви всякі золоті та срібні річі забірати. Стовпилися всі коло церкви, як отара овець перед бурею, але ніхто не знав, що робити.

Вийшов до них піп у ризах. Молодий, блідий, худий, а сам аж палає:

— Сором! Сором, громадо! Мусите вступитися за свою церкву!..

Затихли всі і тільки затремтіли. Згадався враз той час, як в останнє ламалися коси і заніміли наче.

— Ми можемо, але що потім?! — озвався нарешті старий Трохим, а за ним і всі инші загомоніли:

— Так, так!.. А що потім?!..

— Так я сам зостаюся?.. — запитуючо промовив піп і на його очах зявилися сльози.

Піп добрий був, дарма що молодий. Десь аж із самого Київа призначили його сюди ще тоді, як Личаківка щойно починала мріяти про „землю і волю“. Не раз і не два ставав він громаді у великій пригоді і тепер, дивлячись на нього, не в одного зявилась болюча думка:

— Як-же він сам?.. То-ж не свого боронить!..

Але глянули один одному в очі і похилили голови. — Що не очі, так і чужі якісь. Брат братові не міг повірити, не то, щоб — сусід сусідові.

— Ну, я йду! — сказав піп і, як був у ризах, так і пішов просто до тієї Комісії, що в той час у голови „Комнезаможа“ була.

Ніяково розступилися перед ним, щоб дати дорогу йому, а самі стали розходитися по хатах.

— Своєї власної крівавиці не шкодували, а тут щоб ще якісь там злоті річі боронили!.. — сказав хтось із тих, що вже не мали надії, а ті, що зберегли ще крихотку віри і хотіли спокою, тільки зітхали:

— Хай діється Божа воля!..

Гадали, що може не все воно так страшно, як здавалося, коли говорив піп, але скоро побачили всі, що помилилися. Прохукуючи замерзлі шибки й визираючи на вулицю, побачили, як від церкви поїхало з села двоє саней з озброєними жовнірами в чорних шапках, а між ними сидів і піп. — Сидів собі так, як був у церкві, — без шапки і в ризах...

І замість того, щоби побігти слідом за ним і одним своїм криком визволити його, ніхто не насмілився навіть на двір вийти, щоб попрощатися, хоч думка ця в кождій голові палала й пекучим вогнем пекла мозок...

Що воно і до чого, — ніхто не хотів знати. Тільки одне чомусь гострим ножем врізалося в серце:

– Аби спокій!.. Аби тільки спокій!..

Тому мовчали навіть і тоді, коли голова „Комнезаможа“ сказав на зборах, що — „церква запечатана, а піп, може, вже не вернеться ніколи“...

Мовчали так цілі мясниці, мовчали на масницю і мовчали навіть у Великий піст, коли зашуміли перші весняні вітри, задвижали сніги і темними ночами кричали й зойкали, знеможені жаданням, господарські коти...

Весна не йшла, а летіла і несла на своїх крилах всі радощі землі, але якось дивно приймали її люди до свого

серця, наче боялися, що й вона зрадить. Тільки вже аж на Хрестопоклонній неділі, як прилетіли із півдня дикі гуси, на леваді почулися несміливі дівочі голоси:

Благослови, мати,
Ой, мати Лада, мати,
Весну закликати,
Зиму провожати!..“

Здивовано прислухалися і, наче крізь сон, протирали очі, один у другого питаючись:

— Здається співають?..
— Співають, співають!..
— Як і що року?..
— Як завжди, завжди...

На мить єдину заблисло в очах веселе сонце і всі згадали:

— Скоро сіяти час...

Сонце заблисло, тай пішло за хмари, але промінь його так і зостався в очах кождого. Зостався й світився затаєним вогником чогось радісного і надійного, від чого ще болячіще стискалося чогось серце і ще ширшала в душі чорна зимова туга...

3.

На Благовіщення святе дивна новина в селі: загремів перший грім і стара Трохимиха „ангельського листа“ знайшла. Ніхто його власними очима не бачив, але всі знали, що — „великий і золотими словами писаний“... Так розказувала стара Трохимиха і так ствердив сам голова „Комнезаможа“, який того листа читав і знищив.

— Заспокійтеся, товариші люди! — казав голова „Комнезаможа“, бувший поліційний „стражник“. — Той лист зовсім не ангельский, а так собі... Бачите, тепер стільки попів без усякого діла блукає, так, ото, пишуть собі і підкидають, щоби, значиться, темних людей дурити...

— А все-ж таки?.. — допитувалися його цікаві. — Може там щось таки й до ладу було?..

— Що було, то вже пропало! — ніяково відзивався голова і старався якось викрутитися з незручного становища, в яке поставив його перед громадою той лист.

Зовсім инакше говорила стара Трохимиха, яка, розповідаючи, плакала від зворушення.

— Ото, люди добрі! — починала вона, як хто тільки питався її. — Коли загреміло і став дощ накрапати, то я вийшла на двір понюхати, як весною пахне. Тільки-що

відчинила сінешні двері, а тут щось і зашелестіло. Думала, що солома, або так сміття якесь, коли бачу, а то великий — великий, білий папір лежить. Взяла я його в руки, тай дивно мені стало. — Весь папір був списаний золотими словами, а в горі три золотих хрестики стояло..

— Чуєте, люди! — озвався хтось здивовано. — Аж три золотих хрестики стояло!..

— Стояло, люди добрі, стояло!.. — зворушено повторяла Трохимиха і в її очах наверталися сльози.

— Ну, що ж далі? — приспішали її більш нетерпеливі.

— Нічого, люди добрі! — покірно продовжувала Трохимиха своє оповідання. — Взяла я того листа і дивлюся собі, сама не знаючи, що то таке, коли тут звідкись підійшов до воріт отой Комнезаможний, чи як його. Побачив він у мене того листа, тай питає:

— Що то ви тримаєте, бабо?

Я спершу не хотіла сказати, як було діло, але подумала собі, що може за те якийсь гріх буде, і призналася. Тоді він підійшов до мене, взяв того листа, подивився, прочитав і тільки зареготався:

— Е, так ти, бабо, ангельські листи получаїш?!..

— Хіба-ж то що таке? — питаюся я його, а сама аж тремчу чогось.

Він подивився на мене і, враз, — дир, дир, дир його на дрібні шматочки. Подер, кинув, стоптав ногами і пішов собі...

— І, що-ж, так і не сказав вам, що було в тім листі? — питався старої, палаючи від цікавости.

— Не сказав, люди добрі, не сказав! — вже крізь сльози, говорила Трохимиха. — Та я й так знаю, що то ангельський лист!.. Золоті слова і три хрестики...

— Чуєте, люди! — неспокійно і грізно майже, відзивався хтось. — Цього не можна дарувати!.. Золоті слова і три хрестики...

І десятки рук заклопотаво лізли в потилицю, десятки голов напружено думали про те, як би так довідатися, що то за лист такий, але так і день минув, а нічого не видумали... Тільки вже аж вечером, не можучи більше стерпіти жінчиного квилiння, старий Трохим узяв шапку і пішов просто до голови „Комнезаможа“.

Той, як тільки побачив його на порозі, так зразу-ж став казати, що він ніякого ангельського листа навіть не бачив ніколи, не то, щоб ще читав, але Трохима це не задовольнило і він, розсівшись непрошено на лаві, вирішив підійти хитрощами.

— Бачите, — почав він поважно, — ви вже, краще, не крутіть, а правду кажіть! Стара моя дарма плакати не буде, а потім, щоб довго не балакати, скажу вам, що я сам цілий вечір перед порогом коліньми повзав, заки зібрав того листа. Завтра знайду когось такого, що зможе скласти і прочитати, а як-що там щось таке є, тоді й вам не добре буде...

Голова, почувши таке, аж задріжав. Справді, він порвав того листа так, що ніхто в світі не міг-би його зібрати, але це, що сказав Трохим, збентежило його. Він прикусив язика і став думати. Сказати правду не хотілося, а брехати боявся, бо як-би так комусь пощастило скласти і відчитати того листа, то тоді йому хоч із села втікай... Тут і так громада ледве-що терпить, а тоді й говорити нічого... Подумав так і вирішив сказати правду, замовчавши лише те, що торкалося його особи і, взагалі, влади.

— Добре! — сказав нарешті голова. — Я вам скажу, але ви присягніться, що крім вашої старої, ніхто нічого не буде знати!..

— Та, що вже там балакати! — махнув Трохим рукою. — Ось, хрест святий, тай годі!..

І голова „Комнезаможа" переказав:

— Добре собі не пригадую, але, здається, той лист був до вашої жінки від Архангела Михаїла, якому наказала написати його сама Божа Мати, кажучи, що коли людям тяжко тепер жити стало, то самі в тому винні, бо грішать безкінечно. Як грішили колись Содом і Гомора, то просто в землю провалилися, а як грішить уся земля, тоді вже инша якась мусить бути кара... Так приходить війна і повстає ворожнеча всяка, щоб люди могли спокутувати те все, що досі натворили злого. І для цеї покути криється земля вся кровю та сльозами, наче буйною травою, на якій голод та смерть випасаються. Важко терпіти це все, але проте ніхто не згадає про Бога і Божа Мати, бачучи таке запаморочення вірних, пішла по всій землі, щоб врозумити їх. Була в Єрусалимі, — нікого, прийшла в Москву, — нічого, зайшла до Київа, — пустка, зазирнула до Ченстохова, — одні ксьовдзи сидять, і тільки аж у Почаїві трохи Галичан побачила і про Волиняків згадала: — „Чому їх немає?..“ Вийшла вона на ту скелю, де колись у стовпі вогненному стояла і на знак чого, слід своєї стопи на камені лишила, — та як подивилася на схід, то наче сім гострих мечів у серце ввійшло. — Не знала Божа Мати, що Волинська Земля кордоном переділена, а як побачила кордонні стовпи, то зразу-ж постановила собі зробити так, щоб вони

попадали... Пішла тоді вона на Сіонську гору святую, прикликала до себе Михаїла і звеліла це все в лист списати і до раби Божої Параски, — себ-то до вашої старої, — передати з тим, щоб вона всім людям переказала, що коли вони хочуть якоїсь радости й утіхи в своїх смутках, то хай ідуть до Святої Гори Почаївської щиро молитися, а тоді впадуть кордонні стовпи і не будуть журитися. Рабі Божій Парасці, за те, що колись на прощу рік-річно ходила, наперед обіцається прощення всіх гріхів минулих, а коли вона знову піде й инших поведе, то матиме райське місце в небі...

— Гм... — ніяково всміхнувся Трохим у бороду, а в самого серце так і затіпалося чогось, так і забилося.

— Оце й усе! — додав голова. — Тільки, ще раз прошу нікому не розказувати цього, бо то жулік якийсь понаписував такого, щоб, значиться, смута й неспокій запанували...

— Та, що вже там балакати! От, розказали як було, тай годі! — озвався Трохим у голос, а про себе подумав: — Хитрий ти, небоже, але-ж і я не дурний...

Потім устав, запалив люльку, попрощався чемненько і пішов до дому. Голова „Комнезаможа“, випровадивши його з хати, аж тепер пригадав собі, що того листа ніхто не міг-би

прочитати, бо він його не тільки-що порвав „на пірря“, а ще й з болотом змішав. Підняв одну ногу, підняв другу, подивився і аж за голову схопився.

— От, проклятий старий! І щоб-то було ранійш на чоботи подивитися, а потім уже говорити щось! То ж майже весь той лист отут-о-о сидить!.. — лаявся він, відриваючи від чобіт кусники грубого паперу, що поприлипали з болотом.

Та нічого було йому робити. Полаявся ще троха, тай поклався спати.

А на другий день усе село тільки й знало, що про „Ангельський лист“ гуло, гомоніло...

4.

Наче хтось іскру вкинув у суху солому, яка, заховавшись, тліла і непокоїла всіх, але знайти її не було ніякої змоги. Говорили про святу Гору Почаївську і згадували собі, як то колись ходили до неї і як молилися коло тієї скелі, на якій „стопку знати“, а від того звичайна постійна туга робилася болючим жаданням чогось світлого й радісного, нового й невідомого, що новим і радісним зробило-б життя саме. Майже половина села на прощу збіралася, тільки

ніхто не знав, як-то йти тепер, бо то-ж — „Почаїв не так близько, та ще й на тім боці“...

Так прийшов Великдень і то такий, якого старі люди не памятали, — сумний та невеселий. Не було — ні „діянія“, ні пасок свячених, бо церква запечатана стояла, а муки в жорнах ніхто не напетлює так, щоб хоч паляницю можна було спекти. Одних тільки писанок та крашанок було досить, а по тім знали, що Великдень...

На перший день, як і завжди було, забралися парубки на дзвіницю, а дівчата на цвинтарі гагілки завели, коли тут хтось „Зельмана“ заспівав:

„Їде, їде Зельман,
Їде, їде його брат, —
Вшискотом, вшискотом,
Зельманова родина...“

— Ой, людоньки добрі! — голосно зітхнула якась бабуся. — Та-ж так тільки колись за панщини співали!..

Старий Трохим зі своєю старою сидів собі під дзвіницею і спокійно дивився на біленьких баранчиків, що пливли по небу, але коли почув оте зітхання, то наче хто в лице його вдарив. Спершу почервонів, а потім схопився на ноги.

— Гей, ви! — крикнув він до людей. — Доки-ж це так буде?!

— А що таке? — спитався хтось здивовано.

— Як то, що?! — кричав він далі. — Та-ж оте саме!.. Оте зітхання прокляте!.. Зітхають і зітхають, а нема того, щоб раз уже повірили і набралися сили!..

— Хіба-ж ми невірні, чи що?.. — образився хтось. — Думає, що як його Параска знайшла ангельського листа, то він може кричати!..

— А ви спершу вислухайте! — говорив він так, наче який „горатель“ на вічу. — Ставили кордонні стовпи, — зітхали! Приїздили реквизувати й „продподатки“ стягати, — зітхали! Ангельський лист був, — зітхали! Настав Великдень і знову зітхаєте і вже самі не знаєте, чого й для чого!...

— А що-ж нам робити, що?! — закричали до нього в свою чергу.

— На прощу! В Почаїв ідіть! — сказав на те Трохим твердо.

Почули це дівчата й затихли, тільки одні дзвони на дзвіниці дзвонили й заливалися, наче не раділи, а скаржилися, кликали й виряжали. Слухали люди тих дзвонів і чули в своїх грудях наростання нових сил і повільно

світліщали лиця і ясніщали очі, наче з них полуда спадала.

— А як-же через кордон? — спитався хтось уже тихо й несміливо.

— Дорогою! Просто через кордон, наче його й не має! — повільно і з притиском проказав Трохим.

— Господи Боже! — скрикнули в один голос. — Як же ми ранійш цього не подумали?! То ж і справді, як підемо разом, то ніяка варта не стримає нас!..

І вирішили йти, як тільки сонце зайде, бо „все-ж таки не так помітно буде“ і за ніч „третину дороги можна буде пройти“. Старій Парасці, як бувалій прочанці, доручили перед вести, а тому вона зараз-же пішла до дому і стала збіратися в дорогу. Инші зосталися на двинтарі, бо думали ще поговорити трохи, але тільки одні очі глянули в другі очі і так усе зрозуміли...

5.

Тільки стало вечеріти, як за коловорот висунулася величезна ватага людей з тлумками на плечах. Тримаючи в руках довгі костури, вони повільно рушили до кордону. Чорний присмерк горнувся до них, наче хотів закрити їх собою

від очей кордонної сторожжі, але вона вже давно помітила в сутінку вечера, як щось сунулося на неї величезною блідосизою плямою. Тремтючи від страху, стали трівожно пересвистуватися між собою і хтось навіть вистрілив, але бліда пляма не зникала, а все зростала й робилася грізною білою хмарою. Ще хвилина і на тлі темно-синього неба стали ясно вимальовуватися якісь дивовижні білі постаті...

— Повстанці йдуть! — крикнув хтось пронизливо і враз затих, наче вдавився.

Темні тіни метнулися між кордонними стовпами і тихо впали в чорну млу ріллі. Біла хмара насунула на самий кордон і стала. З хвилину стояла нерухомо, наче казкова скеля, а потім розпалася на двоє.

— Бувайте здорові! — прогомоніло з одної частини хмари.

— Щасливої дороги! — озвалося з другої.

І, ось, одна половина рушила далі й повільно попливла на захід, а друга довго ще стояла на місці і, не рухаючись, здавалася буряною.

Раптом, десь уже на „тім боці“ забреніло:

„Пречистая Діво, Мати Руського краю...“

— Слава Богу! — гримнуло з нерухомої хмари. — Пройшли!..

І тут тільки перелякані вартові впізнали, що це є Личаківські люди в своїх білих свитах, але проте ніхто не насмілився підвестися з ріллі і спитатися їх — з ким ішли і кого провожали?..

.. Вертаючись у село, почули, як перший раз закричали жаби у болоті і це якоюсь незрозумілою радісною трівогою наповнило кожні груди, бо як то кажуть, — „тільки тоді справжня весна починається“...

І згадали, що майже кожного року в такий час на прощу виходили.

— Пішли й цього року, тільки як-то вони вернуться?.. — промовив хтось у голос, відповідаючи своїм думкам.

— Дасть Біг і вернуться! — озвалося декілько голосів і в тих голосах чулося те саме, що в гомоні зоряної весняної ночі, — затаєна трівога і радість...

6.

Пішли дні за днями, як разки намиста понизалися. Тим часом вістка про те, що Личаківські люди пішли „на той бік аж до самого Почаїва“, блискавкою облетіла всі сусудні села і всюди стали говорити про те, що начеб-то „вони мають якусь відомість про кордон принести“...

Голова „Комнезаможа“ аж волося рвав на собі зі злости, але мовчав і ні слова з уст, бо як приїздив комісар допитуватися про те, що сталося, то при всій громаді сказав:

— Як тільки-що станеться такого, так ти, товаришу, відповідаєш!..

Пробував він щось таке і громаді сказати, але йому не дали й слова промовити. Сталося так, що всі в один голос йому закричали:

— Анцихристе клятий! Відчини церкву і верни попа нашого!..

Розлютився він на те і більше вже не говорив нічого. Пошептався щось із головою „Комнезаможа“ і так поїхав із села. Гадали, що, може, навіть якась біда з того вийде, але ще того самого дня вечером приїхав у село „стійковою“ підводою якийсь, на смерть виснажений, блідий і худий чоловік. І коли тільки він став коло церкви і зліз із воза, як його зразу-ж оточили і стали цікаво приглядатися. А чоловік зняв шапку і, кланяючись бридко обстриженою головою, спитався:

— Не взнаєте?

Господарі дивились і мовчали.

— То-ж ви мої парахвіяне! — промовив він сумно і всі взнали в нім свого попа.

— Боже! Що сталося з вами?! — закричали, кидаючись до нього, як діти до батька свого.

— Спасибі вам, що замовили слово! — сказав піп зворушено. — Як-би не це, то може й згинув-би!..

Взяли його на руки, віднесли так аж до самої хати, де самотньо пила сльози молода попадя, а самі розійшлися по домах, щоб кожному з'окрема відчути прихід тієї радости, яку віщував поворот священика...

І недовго прийшлося її ждати, Через два, чи три дні після того, ранним ранком поза селом знявся якийсь крик і галас, а слідом за тим безладна стрілянина. Тепер уже вартові добре знали, хто так сміливо йде проти них і, стріляючи вгору, хотіли хоч за свій переляк „віддячитися", бо знали, що не спинити того, хто йде до свого. Покричали, постріляли, тай затихли і тільки одні слова пісні лунали:

„О, Пречиста Діво Мати,
Не дай же нам загибати
В тяжкій недолі,
Щей у неволі...."

З піснею прийшли і з піснею назад приходили. Не дивлячись на ранний час, майже все село в коловороті стало — невмиване, нечесане, тільки-що зі сну... Стало й палаю-

чими очима надії дивилося, як повільним кроком наближалася до нього ватага рідних прочан. Здалека ще нічого не було видно, крім одних білих свит, але ось підійшли ближче і всі скрикнули від радости. — Стомлені й знесилені прочани йшли із сяючими лицями...

Не витримали більше і кинулись на зустріч. Сотні рук заплелися в обіймах дріжучих і сотні вуст вимовили одне тільки слово:

— Правда?!..

— Правда!.. Правда!.. — залунала стовуста відповідь. — Всміхнулася Божая Мати!.. Всміхнулася!..

— Як?!.. Як саме?!.. — чулося звідусіль нетерпеливо-палаюче, як вогонь.

І тоді вийшла наперед стара Параска і сказала так, щоб усі могли чути:

— Як перейшли ми один кордон і другий, так аж тоді заспівали і пішли собі. До самого ранку йшли не зупиняючись і не спочиваючи, бо все боялися, що нас доженуть і назад завернуть... Вранці підійшли до якогось гаю і там лягли спочити трохи. Але, як тільки ми заснули, то всі один сон побачили. Зявилася Божа Мати в червоному полум'ї і сказала нам: — „Просіть собі, чого самі хочете, а як Бог почує, то й я усміхнуся до вас!"... Сказала

так і зникла, а ми встали і далі пішли. Йдемо і думаємо, — чого-ж нам просити, як не того, щоб ніякого кордону на нашій землі ніколи не було?.. Подумали так і з такими думками аж до самого Почаїва прийшли. Приходимо, а там людей тих, що ніде й голці впасти. Поприходили аж із Галичини самої, не то що від Холма, і всі вони моляться так само, як і ми молимося, і того самого, видно, в душі своїй просять. Як побачили вони нас, то аж здивувалися. „Як же ви дісталися сюди?“ питалися нас, а ми їм і розповіли про все по чистій правді. Слухаючи, що ми розповідали, вони ще більше дивувалися і казали: — „Так невже там не ліпше, як у нас?!..“ Два дні молилися ми — то перед мощами святого Гиви, то коло скелі, на якій „стопку знати“, а на третій день прийшли поклонитися перед чудодійним образом, як враз побачили, що Божа Мати всміхається до нас цілком так, як мати до дитяти свого. Заплакали ми від радости і зараз-же пішли назад, щоб скоріще і вас цим потішити...

— Нарешті!.. — радісно озвалося село і, як весняна хвиля бурхливої ріки, загуло й загомоніло одне і те саме:

— Всміхнулася Божая Мати!.. Всміхнулася!..

І в той час, як цей радісний гомін, здавалося, не міг знайти собі місця в одних тільки Личаківцях і рвався на-

віть на „той бік“ через кордон, геть аж до Юдкового млина в сусідньому селі, — голова „Комнезаможа“ сидів у своїй хаті і, плачучи, чекав комісарської кари. — Те, що мало статися, вже сталося, а перед ним стає нічим найбільша кордонна варта...

1923 р., 23/IV.
м. Коломия.

Друкарня Ставропигійського Інституту у Львові.

Літературна Бібліотека „Русалки“.

ДОСІ ВИЙШЛИ СЛІДУЮЧІ ВИПУСКИ:

1. О. Бабій: Ненависть і любов. Поезії. . 0·30 Мп.
2. К. Поліщук: Скарби віків. Леґенди. . . 0·50 „
3. К. Поліщук: „Воєнко“. (Із зап. книжки) 0·30 „
4. Г. Орлівна: Шляхом чуття. Новелі. . 0·40 „
5. О. Бабій: Шукаю людини. Нариси. . . 0·25 „
6. Лімниченко: Хуртовина. Поезії. . . . 0·50 „
7. В. Софронів: Під сміх війни. Нариси. . 0·25 „
8. К. Поліщук: Роспята душа. . . . . 0·30 „
9. „ Веселе в сумному. Сатири. 0·50 „
10. „ Жменя землі. Гал. леґенда. 0·40 „
11. В. Островський: Хома Дубило. Істор. оповідання з життя Холмщини. . . 0·20 „
12. Т. Горобець: Квіти і бодяче. . . . . 0·75 „
13. Г. Орлівна: Перед брамою. Новелі. . . 0·40 „
14. К. Поліщук: Отаман Зелений. Сучасний роман, брош. 2·25 Мп., опр. . . . 3·75 „
15. А. Павлюк: Незнайома. Уривки із зап. 0·35 „
16. Ф. Дудко: Краса життя. Оповідання 0·35 „
17. В. Островський: Вівці і пастирі. Опов. 0·50 „
18. О. Бабій: Гнів. Новелі. . . . . 2·00 „
19. Клим Поліщук: Ангельский лист . . 0·25 „
20. М. Приймак: „Кстини“ . . . . . 0.25 „

Адреса для замовлень: Гр. Гануляк, Львів, Куркова 10.

ЦІНИ ОСНОВНІ! Кождоразово треба основну ціну помножити через обовязуючий множник (В часі до 15. VI. 1923. обовязує множник 5000).